

THESES XXIV.

*De modo significandi, quem habet nomen persona,
et de opinione theologorum
asserentium in Deo substantiam absolutam.*

- Nomen *persona* substantiem in natura rationali seu intellectuali significat. Unde 1^a. *persona* non quidem *ex modo significandi* exprimit relationem, sed in Deo propter rem significatam *supponit* pro relativis, atque ideo *personae* in plurali de *Deo praedicandae* sunt; qua cum doctrina disputatio s. Augustini (Trin. VII. c. 4. seqq.) optime conciliatur. 2^a. Propterem in Deo substantia absoluta nulla admittenda est, si nomen *substantiae* in pleniore et ex usu ecclesiastico propria significatione accipiatur.

Ex dictis in superiori thesi expediti potest primum quaestio illi, quam post s. Augustinum (Trin. I. VII. c. 4. seqq.) s. Thomas I. q. 29. a. 4; Potent. q. 9. a. 4; 1. dist. 23. a. 3. et alii plerique Scholastici discutiunt, quid nomen *persona* in Deo proprio significet; et quomodo fiat, ut nomen quod non *ad alterum* relative sed *ad se* dicitur, adeoque videtur significare absolutum, nihilominus dicatur de *Deo pluraliter*.

1^a. Nomen *persona* significat substantem in rationali seu intellectuali natura distinctum ab aliis eiusdem etiam naturae; adeoque si ad Deum transfertur, significat *distinctum substantiem in natura divina*. Porro revelatione constat, substantes in natura divina esse tres sub formalitate relativorum ad invicem distinctos, qui vero sub formalitate absoluti sint omnino una indistincta essentia.

Unde in illis tribus distinctis duo consideranda sunt, quod a) singuli sunt aliquid *realiter distinctum* ab invicem, et sic *incommunicabile*, ac prius in *se subsistens*; hoc exprimitur nomine *persona*. b) Considerandum est, quod ita distincti et per se substantes non sunt, nisi sub formalitate relationis substantialis. Hac ratio relativi nomine *persona* explicite non exprimitur; neque enim ex modo significandi designat relativum. Itaque nomine *personae divinae* formaliter significatur *subsistens distinctum in divina natura*; hoc tamen distinctum in Deo revera est relativum, quamvis ratio relativi illo nomine *ex modo si-*

gnificandi

(ut dixi) non exprimatur. Brevisse dici potest nomen personae in Deo *formaliter significat* subsistens distinctum, *materialiter significat* relativum; vel etiam: *significat* subsistens distinctum, *supponit* relativum (cf. supra p. 31.)

a Propria ratio nominis est (ait s. Thomas), quam significat nomen; id autem cui attribuitur nomen, si sit recte sumptum sub re significata per nomen, sicut determinatum sub indeterminato, dicitur supponi per nomen (ut per nomen *homo* potest supponi *Petrus*)..... Sed sciendum, quod aliquid significat dupliciter, uno modo *formaliter* et alio modo *materialiter*. Formaliter quidem significatur per nomen id, ad quod nomen est principaliter impositum, quod est ratio nominis, sicut hoc nomen *homo* significat aliquid compositum ex corpore et anima rationali. Materialiter vero significatur per nomen illud, in quo talis ratio salvatur; sicut hoc nomen *homo* significat aliquid habens cor et cerebrum, et huiusmodi partes, sine quibus non potest esse corpus animatum anima rationali. Secundum hoc ergo dicendum est, quod hoc nomen *persona* communiter sumpta nihil aliud significat quam substantiam individuum rationalis naturae. Et quia sub substantia individua rationalis naturae continetur substantia individua id est incomunicabilis et ab aliis distincta tam Dei quam hominis quam etiam angeli, oportet quod persona divina significet substantem distinctum in natura divina, sicut persona humana significat substantem distinctum in natura humana; et haec est *formalis significatio* tam personae divinae quam personae humanae... Distinctum vero incomunicabile in natura divina non potest esse nisi relatio, quia omne absolutum est commune et indistinctum in divinis... Patet ergo, quod persona communiter sumpta significat substantiam individuum rationalis naturae, persona vero divina *formali significacione* significat distinctum subsistens in natura divina; et quia hoc non potest esse nisi relatio vel relativum (quae in Deo idem sunt), ideo *materiali significacione* significat relationem vel relativum? S. Th. Potent. q. 9. a. 4. cf. 1. q. 29. a. 4.

Quamvis itaque etiam in Deo nomen *persona* aliquo sensu dicatur *ad se*, et non dicatur relative ad alium, illud tamen quod designatur hoc nomine, non est absolutum sed est relativum. *Dicit ad se* sumitur in dupli sensu, vel ita minimus, ut significetur formalis ratio absoluti, quo sensu *ad se* dicuntur essentia, sapientia, bonitas et omnia attributa absoluta; vel dicitur *ad se* ita, ut significetur aliquid in se esse incommunicabile atque adeo subsistens, quin negetur eiusdem formalis ratio relativi; hoc sensu *ad se dicitur et est* persona divina. Profecto enim Pater est in se hic unus incommunicabiliter et proinde realiter distinctus a Filio et Spiritu Sancto (quod idem valet de persona secunda ac tertia); hoc autem est sub formalis ratione relativi. Discremen itaque inter appellationem propriam uniuscuiusque trium distinctorum, inter nomina inquam *Pater, Filius, Spiritus Sanctus*, et inter nomen commune *persona* illud est, quod propria illa nomina tum subsistentem tum rationem relativi, et quidem singula subsistentem et relativum unum determinatum exprimunt: unus Pater non tres Patres, et Pater Filii; unus Filius non tres Filii, et Filius Patris etc.; nomen vero *persona* ex sese et ex modo significandi subsistentem tantummodo indeterminate significat, unde et de singulis dici potest, et quia subsistentes tres sunt sub formalis ratione subsistentium realiter inter se distincti, possunt connumerari pluraliter *personae*. Formalem autem rationem relativi seu relationem originis unius ab altero, ut diximus, nomen hoc non significat sed supponit, adeoque Pater est persona in se i. e. in se subsistens, non autem est aut dici potest persona Filii; id enim significaret sub formalis ratione subsistentis Patrem et Filium esse unum et eundem, qui error est Sabellianus. Paucis nomen *persona* in Deo non significat absolutum, sed distinctum in se subsistentem; in se subsistentes autem in Deo sunt relativi et sunt tres, ideo nomen *persona* in Deo non quidem ex modo significandi designat relativum, sed propter rem significatam supponit pro relativo, et pluraliter tres personae dicendae sunt.

2º Quoad rei summam haec ipsa doctrina s. Thomae vi-

detur nobis tradita a s. Augustino in loco celebri Trin. VII. n. 7-12. Quae sit ibi Augustinus, cur cum tres essentiae divinae nec sint nec dici possint, quia Deus unus est, dicuntur tamen a Graecis tres substantiae i. e. hypostases, a Latinis tres personae? Difficultas quam s. Pater urget, ita se habet. In Deo quidquid absolutum est et hoc sensu *ad se dicitur*, est omnino unum indistinctum; distincti vero tres sunt tantummodo sub formalis ratione relativorum ad invicem. Pater, Filius, Spiritus Sanctus. Iam vero si persona creata consideretur, ea est aliquid absolutum, substantia scilicet singularis et integra naturae rationalis tota in se; unde ibi tot semper sunt personae, quot singulares integrae naturae rationales connaturaliter subsistentes, et personae distinctae singulae habent etiam aliam et aliam numero essentiam. Si igitur hoc sensu persona de Deo diceretur, non minus una numero persona quam una essentia dicenda foret; est enim una substantia singularis, integræ, intellectualis. Quare, inquit Augustinus, cum nomen aliquod commune quaereretur, quo non iam absolutum unum in tribus significaretur, sed quo tres quatenus distincti connumerarentur, nomen *personæ* usurpatum est non in illa significacione absoluti, sed ad designandos plures relationes distinctos, quamvis nomen ipsum ex se non habeat formam relativæ significationis, ut habent nomina Pater, Filius, Spiritus Sanctus (1).

(1) Haec calamus interpretatio doctrinas Augustini data iam est a s. Anselmo. a Liceat possim dicere Trinitatem propter Patrem et Filium et utriusque Spiritum, qui sunt tres; non tamen possum preferre uno nomine, propter quid tres; velut si dicere propter tres personas... Non enim putandae sunt tres personæ, qui omnes plures personæ sic subsistant separatis ut invicem, ut tot necesse sit esse substantias, quot sunt personæ; quod in pluribus hominibus, qui quot personæ, tot individuae sunt substantiae, cognoscitur. Quare in summa essentia sicut non sunt plures substantiae, ita nec plures personæ (si intelligatur persona ut in creatis tamquam absolutum)... Nisi quis forte indigentia nominis proprio convenienter coactus elegerit aliquod ex illis nominibus, quae pluraliter de summa essentia dici non possunt.... ut si dicat, illam admirabilem Trinitatem esse unam essentiam vel naturam, et tres personas sive substantias - s. Anselm. Monolog. c. 78.

“ Cum conaretur humana inopia loquendo proferre ad hominum sensus, quod in secretario mentis pro captu tenuet de Domino Deo creatore suo... timuit dicere tres essentias, ne intelligeretur in illa summa aequalitate aliqua diversitas; rursus non esse tria quedam, non poterat dicere, quod Sabellius quis dixit, in haeresim lapsus est. Certissime quippe de Scripturis cognoscitur..... et Patrem esse et Filium et Spiritum Sanctum; nec Filium esse eundem, qui Pater est..... Quaesivit quid tria dicetur, et dixit substantias (hypostases) sive personas, quibus nominibus non diversitatem intelligi voluit, sed singularitatem noluit; ut non solum ibi unitas intelligatur ex eo quod dicitur una essentia, sed et Trinitas ex eo quod dicuntur tres substantiae vel personae.... Atque ita dicat unam essentiam, ut non existimet aliud alio maius vel melius vel aliqua ex parte diversum; non tamen ut Pater ipse sit et Filius et Spiritus Sanctus, et quidquid aliud ad alterutrum (relative) dicuntur.... propter quod et pluralem numerum admittant, sicut scriptum est in Evangelio: ego et Pater unus sumus... Aut si iam placet propter disputandi necessitatem, etiam exceptis nominibus relativis, pluralem numerum admittere, ut uno nomine respondeatur, cum queratur, quid tria, et dicere tres substantias (hypostases) sive tres personas, nullae moles aut intervalla cogitentur, nulla distantia quantulacumque dissimilitudinis..... ut neque personarum sit confusio, nec talis distinctio, qua sit impar aliiquid ” Aug. ib. n. 9. 12.

Augustinus itaque non solum non dicit, ut Gantherus hunc locum detorset, posse praedicari tres Deos et tres essentias, nisi rationes externae obstant; sed immo ait, quia omnino unus est Deus et una essentia, neque posse dici tres personas in significacione absoluti, sed solum personas tres numerari, quatenus id quod hoc nomine in Deo designatur, est relativum (cf. supra. p. 295. 296.).

Putamus etiam, secundum haec quae diximus, temperatione aliqua indigere, quae scripsit Petavius l. IV. c. 11., ubi sententiam Augustini refellere studuit, quam ipse ita interpretatus est, ac si s. Pater simpliciter docuissest, in

Deo et personam ad se dici non ad alterum, quod ipsum est absolute ac secundum essentiam vel substantiam dici non secundum relationem, ” ut Petavius loquitur. Ait quidem Augustinus: “ ut substantia Patris ipse Pater est, non quo Pater est, sed quo est; ita et persona Patris non aliud quam ipse Pater est; ad se quippe dicitur persona, non ad Filium vel Spiritum Sanctum; sicut ad se dicitur Deus et magnus et bonus et iustus ” l. c. n. 11. At vero hoc ipso quod dicitur ” persona Patris esse ipse Pater ” , non negatur, eum pro quo nomen persona supponit, esse relativum ad Filium et Spiritum Sanctum; sed solum dicitur, nomine persona significari subsistentem in se ipso non autem subsistentiam alterius, quod etiam patet ex addita explicatione Augustini, quo sensu persona ad se dicatur et non relative ad alterum: “ quid ergo, inquit, num placet, ut dicamus Patrem personam esse Filii et Spiritus Sancti? ” Quae tandem omnia ad sensum s. Thomae praeclarissimi interpretis Augustini reducuntur.

II. Quaestio de subsistencia absoluta Dei, de qua aliquando Scholastici litigabant, ex dictis ita liquida est, ut inter Catholicos controversia fere non nisi de nomine esse possit. Durandus in 3. dist. 1. q. 2. a. 7. et alii nonnulli veteres Thomistae docebant, ” subsistere in divinis esse unicum et absolutum competens omnibus personis ratione essentiae. ” Etenim, aiebant, in divinis et ratio formalis suppositi (hypostaseos) non est per se subsistens sed est aliud; est enim suppositum formaliter per proprietatem relativam, subsistit autem non per proprietatem relativam sed per essentiam vel substantiam ” ibid. Affirmabant alii nonnulli inter quos primus Caietanus (in 1. q. 39. a. 4; 3. q. 2. a. 2. ad 3; q. 3. aa. 2. 3.) et deinceps Suarez (de Incarnat. T. I. disp. XI. sect. 3.; de Trin. l. III c. 4; l. IV. c. 11.), in Deo esse unam subsistentialm absolutam et tres relativas. Modus vero communis sentiendi et loquendi, Patrum et Conciliorum consensione firmatus, is est ut dicuntur tres in Deo subsistentiae sub formali ratione relativorum, non autem subsistencia aliqua absoluta tribus personis communis. Vide Vasquez in P. I. disp. 125.;

Gregorium de Valencia de Trin. (T. I. disp. II.) q. 13. punto 3.; Ruiz disp. XXXIV.; Franc. de Lugo Trin. disp. XI.; Petav. I. IV. c. 12. n. 1-4.

Nomen *subsistentiae* in significacione propria usu ecclesiastico ex multis saeculis consecrata, non aliam habet notionem nisi quam diximus; nimirum *subsistens* (unde subsistentia derivatur) est hic incomunicabiliter existens in se, et hoc ipso distinctus ab omnibus aliis eiusdem essentiae seu naturae. Tria ergo requiruntur ad rationem propriam subsistentiae, ut sit *substantia singularis integræ*, ut non sit ad modum partis, seu ad modum naturae *habitæ in alia superiori hypostasi* (sicut humana natura in Verbo), ut non sit communis seu identificata cum pluribus inter se distinctis. Hoc itaque sensu tum etymologie tum usu ecclesiastico Patrum et Conciliorum *subsistentia* prorsus idem est, quod graece dicitur *hypostasis*; neque enim subsistentia apud Patres et antiquos theologos abstracta significatio, sed concrete eodem modo ut *hypostasis* sumitur. Si vero, ut post Caietanum (1) penes Scholasticos invaluit, accipitur abstracte, *subsistentia* erit illa formalis ratio incomunicabilitatis in se, sub qua intelligitur substantia esse *hypostasis*. Utrovis modo species subsistentiam, nulla absoluta, sed tres relativae subsistentiae in Deo praedicandæ sunt; quidquid enim ibi absolutum est, est unum commune seu identificatum cum tribus distinctis; distincti autem sunt tantummodo sub formali ratione relativorum. Hoc ipso absolutum non est subsistens i. e. incomunicabile sub formali ratione absoluti, sed sub formali ratione trium relativorum et uniuscuiusque eorumdem.

Si vero *subsistentia* sumitur in dupli diversa significacione; primo laxius sub duabus tantummodo prioribus notis, ut sit *substantia singularis integræ* existens, et non *assumpta ad modum naturae* ab *hypostasi* superiori; deinde

(1) « Primus fasce dicitur Caietanus, qui in 1. q. 3. a. 2. subsistentiam accepit in abstracto pro ipsa ratione subsistendi formaliter constitutiva subsistentis, quem moderni secuti sunt » Franc. de Lugo disp. XI. c. 1. n. 2.

strictius cum addita nota tertia *incommunicabilitatis*: sic sane illa priori minus plena significatio poterit divina absoluta essentia dici subsistentia, vel (sumendo nomen abstractæ) essentiae poterit adscribi subsistentia absoluta, ut a pluribus veteribus ante saeculum IV. labens in Deo praediebatur una *hypostasis*, i. e. una singularis perfectissima realiter existens substantia absoluta in tribus distinctis personis (vide supra th. IX. n. II. et de Incarnat. th. XXVI. XXVII.). Unde si dicantur in Deo esse *una subsistentia absoluta et tres subsistentiae relativæ* sumendo nomen secundum duplum illam diversam significacionem, ut Suarez II. cc. mentem suam explicavit, nihil quidem dicetur quoad rem ipsum absonum a veritate; sed absque ullo fructu nomen a sua significacione solenni deflectitur ad alium sensum; atque ita dum illud in uno eodemque mysterio explicando usurpatur sensu anticipati, certe non consulitur claritati, sed conceptuum perturbationi occasio datur non modo in doctrina de SS. Trinitate, sed etiam in explicatione mysterii Incarnationis.

Qui vero per illam absolutam subsistentiam aliquid amplius intelligunt quam quod dictum est, ii sine dubio etiam quoad rem ipsum falluntur. Sic Caietanus II. cc. insistit, quod praescindendo a personis est et intelligi debet non modo Deus sed (ut ait) *hic Deus*, videlicet unus habens naturam divinam; unde putat, Deum sic conceptum esse suppositum et personam licet non omnino complete, quia est aliquid communis tribus distinctis personis. At vero sive dicatur *Deus* sive *hic Deus*, is non est alius quam Pater, Filius, Spiritus Sanctus tres simul personæ et quaelibet earumdem. Adeoque assumpta revelatione trium personarum divinarum nomen *Deus* sive *hic Deus* non significat aliud quam divinam naturam unam non multiplicabilem cum ad-significatione subsistentiae vel indeterminate et in confuso, vel subsistentiae trinæ, vel determinate subsistentiae unius ex tribus. Quovis vero modo adsignificetur subsistentia, ea semper habet formalem rationem relatiæ; discriben solum est aliquod in nostro modo concipiendi; quod in secundo et tertio modo expresse concipiimus subsistentiam ut rela-

tivam, in primo modo possumus eam concipere confuse sine expressa notione relativi; attamen etiam in confuso non potest secundum rei veritatem concepi subsistentia divina cum exclusione relativi et sub expressa ratione absoluti, cum objective et a parte rei non sit nisi sub ratione formali relativi.

Quod Durandus affirmat subsistentiam absolutam unam, et negat subsistentias relatives, id ortum habuit ex praeposta interpretatione doctrinae s. Thomae, quam superius descripsimus, de substantia ut fundamento subsistentiae. Relationes in divinis, ait Angelicus, etsi constituent hypostases et sic faciant eas subsistentes, hoc tamen faciunt, in quantum sunt essentia divina; relatio enim in quantum est relatio, non habet quod subsistat vel subsistere faciat, hoc enim solius substantiae est. Potent. q. 8. a. 3. ad 7. Unde Durandus et alii nonnulli ita concludebant: essentia absoluta tribuit relationibus subsistentiam, non autem relations subsistentiam tribuunt essentiae; et ideo dicenda est una subsistentia absoluta tribus communis, nulla autem est subsistentia relativa. At ex dictis constat, hanc illationem in se esse absurdam, si subsistentia in sensu pleniori *incommunicabilitatis* secundum usum Conciliorum et Patrum accipiatur. Ad doctrinam s. Thomae quod spectat, id unum dicitur sane verissimum, relations non posse esse subsistentes, nisi quatenus sint substantiales; adeoque relations subsistentes sunt, non quia relations sunt in communi significatione, sed quia sunt *tales* relations, identificatae scilicet cum essentia et ideo substantiales.

Modo concepienti et loquendi magis proprio, nec essentia relationibus nec relations essentiae subsistentiam tribueret dicendae essent; neque enim aut relations ab essentia realiter distinguuntur, aut subsistentia est realitas *superaddita* sive essentiae sive relationibus; sed essentia simplicissima et infinita ex interna exigentia et per se ipsam realiter est subsistens Pater, Filius, Spiritus Sanctus; et vicissim relatio c. g. paternitas est per se ipsam Deus Pater, filiatio Deus Filius, spiratus (spiratio passiva) Deus Spiritus sanctus. Magis igitur proprie dicetur essen-

tia una simplicissima simul habere formalem rationem absoluti et relativi ita, ut sub ratione absoluti intelligatur essentia communis tribus distinctis, sub ratione relativi sit Pater distinctus a Filio, Filius distinctus a Patre etc., et ideo incomunicabiliter subsistens ut Pater, ut Filius, ut Spiritus Sanctus. Nihilominus quia essentia et relationes ratione distinguuntur, et alia est functio sub formali ratione essentiae alia sub formali ratione relativi, modo nostro concepienti inadaequato possumus dicere: essentia tribuit relationibus ut sint substantiales, quae ratio substantiae est necessariorum fundamentum ad rationem subsistentiae; relations tribuant summae rei quae est essentia, incomunicabilitatem, quae est formalis ratio subsistentiae proprie dictae (1). Unde subsistentia significatione concreta nec est sola formalis ratio essentiae nec sola formalis ratio relations in communi, sed est complexe *relatio substantialis* seu *relativum substantialis*; proinde subsistentia in significatione abstracta concipitur ut modus, quo est relativum substantialis (vide supra p. 363).

Coroll. Nomen *persona* non significat universale vel notam abstractam pluribus individuali sensu proprio communem, sed designat etiam in Deo indeterminatae hunc unum distinctum ab aliis, Patrem vel Filium vel Spiritum Sanctum; adeoque non est nomen speciei comprehendentis sub se individua, sed se habet ut denominaciones *individuali* *vagi*, *aliquis unus*, *aliquis homo*. Contra hoc inepta est obiectio, quod his appellationibus non potest adhuc addi partitivum *aliquis*, cum tamen possit dici *aliqua persona*. Nam imprimis optime posset dici: *aliquis*, qui est *aliquis homo*; deinde licet individuum vagum iam indeterminate expressum per particulam *aliquis* non posset admittere huic

(1) Hoc sensu docent ss. Patres, illud quod est natura et commune, *proprietatibus circumscribi* et velut determinari, ut sit hypostasis. Hypostasis est, quae communis et incommunicans in hac re aliqua proprietates in ea incentes sistit et circumscribit. ἡ οὐσίας οὐδὲ τὸ πόρποτος τῆς οὐσίας ἴννει... ἀλλὰ τὸ κοινόν τε καὶ ἀποργύρωτον ἐν τῷ τοι πράγματι διὰ τῶν εἰπεινομένων θεωρήσας περισσότερα καὶ περιγράφεται. Basilus ep. 36. al. 43.

particulae repetitionem, potest tamen particulam admittere nomen per se designans individuum indeterminatum, cuiusmodi est nomen *persona*. Vide S. Th. 1. q. 30. a. 4.

THESIS XXV.

De notionibus spirationis activae et ingeniti.

* *Spiratio activa et esse ingenitum* (*innascibilitas η ἀγένητος*) non constituent personas. Spiratio enim non realiter sed ratione tantum distincta a paternitate in Patre et a filiatione in Filio, in ipso pleniori conceptu paternitatis et filiationis includitur. Pariter *esse ingenitum* ut notio personae *primae* includitur in conceptu plenioro paternitatis divinae. *

Cum ex demonstratis in thesi XXIII ipsae relationes substantiales, quatenus sunt realiter inter se distinctae et ideo subsistentes, sint personae divinae, seu formaliter constituant personas, evidens est, tot esse *relationes constituentes* realiter distinctas, quot sunt divinae personae; sunt scilicet formalis ratio Patris, et altera Filii, et tertia Spiritus Sancti, sive *paternitas, filiatio, et processio*.

Verum quoniam relationes internae in Deo sunt relationes originis, eo ipso in omni processione necessario duplex est relatio opposita et per oppositionem distincta, relatio inquam principii et procedentis a principio. Adeoque quoniam duae sunt distinctae processiones, Filii per generationem a Patre, Spiritus Sancti per spirationem a Patre Filioque, quatuor relationes sint oportet; sicut nimur Filio Pater seu filiationi paternitas, ita spirato spirator, processione seu spiratione passivae (ut aiunt) *spiratio activa* respondet et opponitur ut principium relate ad procedentem a principio. Praeterea tum ex generali doctrina de mysterio SS. Trinitatis consequitur tum in specialibus declarationibus Patrum et omnium theologorum diserte proponitur *innascibilitas seu esse ingenitum* (*η ἀγένητος*) tamquam notio uni tantum personae propria et minime communis. Declarandum ergo est, quomodo praeter tres proprietates seu relationes constituentes se habeant primo relatio *spirationis* deinde *innascibilitas*.

I. Quoad primum itaque quaeritur, cur haec relatio spirationis (activae) seu formalis ratio spiratoris, opposita et realiter distincta a processione seu a formalis ratione spirati, non sit per se subsistens et constitutus personam?

1°. Secundum nostrum imperfectum modum concipiendi responsio obvia, et (ut videtur) facilis esse posset: spiratio activa supponit personas Patrem et Filium iam constitutas, et illis tamquam actus communis velut supervenire concipiatur (1). Porro ipse actus seu ipsa activa spiratio non realiter procedit a Patre et Filio, adeoque nec habet oppositionem ad personas quarum est actus, et ideo nec realiter ab eis distinguitur; sed per hunc actum spirations a Patre et Filio realiter procedit Spiritus Sanctus, atque ideo Pater et Filius per hunc actum communem secundum formalem rationem spiratoris ut principium referuntur ad Spiritum Sanctum, et ab eo realiter distinguuntur. Spirator itaque non dicit personam distinctam a Patre et Filio, sed significat unam vim spiratricem seu unum actum et unam relationem spirations duabus personis communem, et adsignificat in confuso has personas, quarum est actus et relatio; eo fere modo, quo nomen *creator* significat unam divinam essentiam sub formalis ratione actus creantis, et adsignificat in confuso personas, quarum est essentia (2).

(1) Proprietates concipiuntur esse in personis dupliciter, inquit s. Thomas, « vel ut constituentes, et istae sunt proprietates personales (paternitas, filiatio, spiratum esse), vel sicut illud quod advenit post esse constitutum, sicut albedo est in Socrate; et ita secundum intellectum (nostrum) proprietates non personales ut innascibilitas et communis spiratio sunt in personis » 1. dist. 33. q. 1. a 3.

(2) Hinc vides, ut id interim obiter notetur, cur unus dici debeat principium spirationis, unus spirator, licet duas sint personae, quae uno actu communi spirant, et ideo una relatione communi referuntur ad Spiritum Sanctum, sicut « unus est universorum principium, creator omnium » (cap. *Firmiter*), quamvis tres sint personae, quae secundum unam essentiam communem creant. Substantiva enim illa *principium, spirator, creator* significant formam, per quam (ut loquitur s. Thomas), seu principium, quo spirant et creant, personas autem in confuso adsignificant vel supponunt; ideoque quia forma significata una est, unus est spirator et unus creator sicut unus Dens. Adiectiva autem *creans, spirans, omnipotens, aeternus* utroque modo possunt significare. Gram-

2º. Verumtamen cum spiratio in Patre realiter sit idem cum paternitate, et eadem spiratio in Filio sit realiter idem cum filiatione, et solum *ratione* distinguatur a paternitate et filiatione, ille conceptus, quo spiratio secundum imperfectum nostrum modum intelligendi per compositionem, cogitatur superveniens personis constitutis, expoliri potest, ut simplicitati divinae paulo magis respondeat, sicut diximus de conceptu constitutionis personae per relationem et essentiam. Itaque ut due relations non sibi oppositae paternitatis et spirationis intelligentur una persona, patriterque persona una intelligatur relatio filiationis cum eadem non sibi opposita spiratione, sequens invabit consideratio.

a) Illa « summa res, videlicet essentia seu natura divina » sub formalis ratione *intellecione exprimentis Verbum* est Deus Pater; summa res eadem sub formalis ratione *intellecione expressae*, seu ut immanens terminus productus *intellecione paternae*, est Verbum seu Deus Filius. Iam vero intellectio, tam ut exprimit Verbum quam ut est Verbum expressum, est simul dilectio producentis seu spirans suum immanentem terminum, qui est Spiritus Sanctus. Nam in-

maticie in reto designant supposita, quorum est forma; significant tamen simili formam, quae est una identificata cum pluribus personis divinis, et propterea ad hanc unitatem vindicandam, cuius defensio magis erat necessaria, singulari numero praedicari e. g. in symbolo Athanasiano, postquam realis distinctio personarum satis erat expressa. Omnino verum est, quod ait Pallavicinus: « grammaticaliter et quatenus *adiectiva* sunt, deberent praedicari per modum nonius accidentium, adeoque multiplicari ad multiplicationem suppositorum; quatenus vero *divina* sunt (nam in Deo nullum sit accidens, sed quidquid inesse concepitur realiter sit essentia divina), significant perfectionem substantialem constitutivam illius de quo praedicantur, quae cum sit una, deberent singulariter praedicari, et utrumque est in usu Ecclesiae et Patrum » Pallav. Curs. theol. I. VIII. c. 54. n. 413. Cf. S. Th. I. q. 36. a. 4.; q. 39. a. 3; Petav. Trin. I. III. c. 9. n. 8, 9.; I. VIII. c. 9. n. 14, 15. Lis intentata a Petavio Scholasticis, qui docere solent, *adiectiva* in plurali, *substantia* non nisi in singulari de distinctis personis praedicari posse; et viciissim huius scholastici axiomati acris defensio contra Petavium suscepta a B. M. de Rubeis (Dissert. XXVII. c. 1. n. 4. de script. et gest. s. Thomae) ex dictis in hac nota amice componi poterit.

intellecione paterna habet simul rationem formalem *dilectionis spirantis*, ut sub una ratione referatur ad Verbum, sub altera ratione referatur ad spiratum. Sed quia in omni spiritu etiam in infinito dilectio presupponit intellectiōem, non autem intellectio *dilectionem*; et quia intellectio exprimens Verbum ex intima rei natura communicat Verbo essentiam sub omnibus formalibus rationibus (excepta formalis ratione expressionis Verbi, cuius Verbum ipsum est terminus realiter distinctus); ideo exprimitur Verbum communicando essentiam sub formalis etiam ratione *dilectionis spirantis*. Hinc intellectio paterna habet formalem rationem *dilectionis spirantis* non nisi supposita (ordine originis) expressione Verbi, et Verbum exprimitur habens eandem formalem rationem *dilectionis spirantis*, seu Pater fecundus Spiritus Sancti exprimit generatione Verbum secundum Spiritus Sancti.

Unde sicut essentia et paternitas (formalis ratio intellectus exprimentiis Verbum) non sunt duo realiter distincta, sed una summa res sub duplice formalis ratione absoluti et relativi; ita paternitas et spiratio non sunt duo relativae, sed sub duplice formalis ratione unus relativus ad duplicum realiter distinctum terminum. Quia nempe duplex illa formalis ratio non habet oppositionem una ad alteram, ideo inter eas non est distinctio realis et est unus relativus; attamen quia ille unus habet ordinem sub formalis ratione gigantis et spirantis ad duplicum realiter distinctum terminum (ad Filium et Spiritum Sanctum), paternitas et spiratio sunt duae relations distinctae ratione cum fundamento in re. Relationes, inquam, sunt duae non ratione oppositionis mutuae, quae nulla est; sed ratione terminorum ad quos est relatio. Si oppositione mutua inter se realiter distinguerentur, essent duae personae; sed quia sola ratione inter se distinguntur, sunt una persona. « Relationes oppositae sunt personae, et sunt duae personae sicut duae relationes; sed relationes quae sunt in eadem persona non oppositae, sunt quidem duae relationes vel proprietates sed non duae personae, imo una persona » S. Th. I. dist. 33. a. 2. ad 1.

Similiter dicendum esse patet de eiusdem spirationis, ut Filio communicatur, distinctione rationis et identitate reali cum relatione filiationis. Filius enim ex ipso modo processionis a Patre per intellectionem generatur ut unum cum Patre principium fecundum Spiritus Sancti. « Nam in Verbo infinito representativo infiniti boni quidditative continetur virtus (et cum virtute identificatus actus), ut simul cum suo principio loquente producat amorem eiusdem boni. Unde persona producens Verbum, eo ipso quod est productiva Verbi, est etiam simul cum Verbo productiva amoris » Ruiz disp. XVII. sect. 6. n. 8. Sicut ergo in Patre paternitas et spiratio, ita in Filio relatio filiationis seu esse genitum et spiratio sunt duas relationes sed non duas personae, immo una persona ».

b) Ex his porro intelligitur, quomodo spiratio (activa) pertineat ad rationem interiorem et ad conceptum adaequatum (quantum nos intelligere valemus) personae Patris ac Filii.

Nam a) paternitas et filatio si plenius spectentur, ex intestina exigentia includunt spirationem, et sine hac non plene concipiuntur; proinde ad paternitatem et filiationem divinam, ut sit talis qualis necessario est, pertinet spiratio activa. Hinc recte ait Dominicus Viva de Filio, quod pari modo valet de Patre: « Filius in hypothesi chimaericā, quod non spiraret, haberet conceptum Filii inadaequatum, ita tamen ut repugnaret secundum huiusmodi conceptum inadaequatum usquam reperiri » de Trin. disp. V. q. 6. n. 9.

Propterea b) quia paternitas et filatio ex intima sua ratione necessario simul sunt spiratio activa, et quia per hanc formalem rationem spirationis Pater et Filius constituantur ut principium distincti a persona tertia procedente; quoad rem ipsam indubitate est et quoad modum loquendi solidum habet fundamentum doctrina theologorum, qui supposita distinctione rationis et identitate reali spirationis cum paternitate et filiatione dicunt, constitutionem Patris et Filii in pleno suo conceptu intelligi per formalem rationem paternitatis et filiationis, quatenus haec ultra spirationem activam includit. « Pater et Fi-

lius distinguuntur a Spiritu Sancto eadem ipsa proprietate, qua constituantur. Quapropter sicut radicaliter tantum a Spiritu Sancto distinguuntur per paternitatem et filiationem, ita etiam non plene et integre distinguuntur explicito concepto paternitatis et filiationis, quo usque intelligatur explicite spiratio activa, per quam sicut formaliter distinguuntur a Spiritu Sancto, ita etiam ultimate et plene constituuntur » Didac. Ruiz disp. XVII. sect. 6. cf. disp. 106. sect. 2. n. 1; sect. 3. n. 6. Ita etiam Dominicus Viva: « illud per quod Filius distinguitur ab omni non ipso, non est generatio passiva quomodoemque, sed generatio passiva ut imbibens spirationem.... In ea autem hypothesi (quod Filius non esset cum Patre principium spirationis), non remuneret huiusmodi generatio passiva, ergo non haberet id, per quod Filius nunc ultimo constituitur et primo distinguitur ab omni non ipso » Viva disp. V. q. 6. n. 8-10. Vide etiam Aureolum 1. dist. 11. a. 3. Neque veritati huius plenioris considerationis repugnat axioma certissimum, quod spiratio activa est relatio non constitutiva personam, sed solum distinguens Patrem et Filium a Spiritu Sancto. Negatur enim hoc axiomatico constitutio personae distinctae a Patre et Fili; quod vero spiratio pertinet ad rationem personae Patris ac Fili in pleno suo conceptu exhibendam, non solum non negatur sed implicite affirmatur, quia spiratio activa dicitur relatio distinguens personam primam et secundam a Spiritu Sancto.

II. Accedimus ad considerationem innascibilitatis seu της ἀγενησίας, quam praeter quatuor relationes quintam aliquam notionem unius tantum personae propriam esse diximus.

1°. Ad vim nominis quod spectat, *ingenitum* (τὸ ἀγενητόν) triplici praesertim significacione sumi potest. a) Ita ut opponatur creato, et idem sit ac increatum. In hac significacione scribendum potius esse ἀγενητόν, adverterunt ss. Patres, ut Epiphanius haeres. 64. n. 8. et Damascenus de Fide orthodoxa. I. I. c. 8. (I), estque attributum absolutum divinæ

(I) « Sciendum est, vocem ἀγενητόν enī scribitur unice & in creatum significare sive non factum, ἀγενητόν vero per duo νο scriptam, indicare id, quod non est generatum. Priore ergo significacione essentia ab

essentiae et proinde tribus personis commune, quo negatur imperfectio entis creati, et hoc ipso affirmatus absoluta perfectio entis necessaria. Hunc sensum supponebant Ariani in suis perpetuis cavillationibus, quibus Filii Dei divinitatem impugnabant, eo quod solus Pater sit ingenitus.

b) Ingenitus seu innascibilitas sumitur hypostatica in oppositione ad genitum (1). Opposito vero potest accepi dupliciter: si ingenitus opponitur genito praecise secundum modum processionis per generationem, non solum de Patre sed etiam de Spiritu Sancto negandum est esse genitum (S. Th. opusc. I. contr. errores Graecor. c. 8); adeoque hoc sensu generaliori *ingenitum* non est proprium Patri. « Pater a nullo est nec factus nec creatus ($\delta\gamma\epsilon\nu\eta\tau\omega\zeta$) nec genitus ($\delta\gamma\epsilon\nu\eta\tau\omega\zeta$); Filius a Patre solo est, non factus nec creatus ($\delta\gamma\epsilon\nu\eta\tau\omega\zeta$) sed genitus ($\gamma\epsilon\nu\eta\tau\omega\zeta$); Spiritus Sanctus a Patre et Filio, non factus nec creatus ($\delta\gamma\epsilon\nu\eta\tau\omega\zeta$) nec genitus ($\delta\gamma\epsilon\nu\eta\tau\omega\zeta$) sed procedens ». At licet in comparatione cum Filio genito Spiritus Sanctus dici possit *non genitus*; nihil minus compositum *ingenitus* ($\delta\gamma\epsilon\nu\eta\tau\omega\zeta$) in sua stricta significacione non tantum opponitur modo processionis per generationem, sed simpliciter processioni et origini ex principio. SS. Patres in disputationibus adversus Arianos explicite quidem commemorare solent tantummodo ingeniti oppositionem ad genitum Filium, quia directa controversia cum illis haereticis restringebatur ad dogma de divinitate et consubstantialitate Filii (cf. supra p. 57), implicite tamen semper includunt oppositionem etiam ad processionem personae tertiae; siquidem τὸ δύνατον τοῦ θεοῦ habent ut proprium Patris, atque hoc ipso simpliciter ut negationem originis.

Itaque c) *ingenitus* in significacione hypostatica directe quidem ut negatio opponitur *genito*, sed inclusa simul ne-

essentia differt; alia est enim essentia increata seu δύνατον; per unum γένος, alia γένη seu creata. Secundo autem significandi modo non inducitur discrimen essentiae » Damasc. I. c. T. I. p. 135.

(1) « Infectum et factum τὸ δύνατον τοῦ θεοῦ τοῖς γένησιν unico v scriptum, quod increatum et creatum significat, naturae est; ingenitus autem et genitum τὸ δύνατον τοῦ θεοῦ τοῖς γένησιν, quod dupli v effertur, non est naturae sed hypostaseos » Damasc. I. IV. c. 7. p. 257.

gatione cuiusvis processionis; sicutque est proprium soli Patri. Dicitur itaque Pater *ingenitus* secundum *oppositionem directam*, ut intelligatur eius distinctio a Filio, et secundum *significationem inclusam*, ut eum distinguamus ab utraque persona procedente. Unde praedclare omnino monet s. Basilius, si nullus esset et hoc ipso nec posset esse proprius Filius Dei, numquam futurum fuisse, ut Deus diceretur ingenitus; sed potius nominaretur increatus; siquidem in ea hypothesi non Pater a Filio nobis distinguendus foret, quod fit oppositione *ingeniti* ad *genitum*, sed solum opus esset discriminare Deum *increatum* a creatura. « Si ingenitus Pater, quoniam genitus non est, genitus autem Filius, quoniam est generatus; ergo posterius intelligitur *ingenitum* quam *genitum*, non enim haberet (si nullus esset genitus), prae quo diceretur ingenitus; comparationes enim instituuntur eorum quae sunt, non eorum quae non sunt.... Filius si creatura est non genitura, et si omnia quae sunt, creature sunt, frustra Pater dicitur ingenitus, cum omnino nullus genitus existat, cuius respectu appelletur ingenitus; igitur potiori iure increatus quam ingenitus diceretur » Basil. contr. Eunom. IV. Tom. I. p. 283.

2°. Reliquum est, ut propriam rationem *ingeniti* explicemus, quatenus est notio hypostatica Patris.

a) Quatenus nomen *ingenitus* non naturam sed hypostasis designat, in divinis non significat absolutum, sed revocatur ad significacionem *relativam*, sive ut ait s. Thomas, est *relatio per reductionem*. Quod quomodo sit, explicat s. Augustinus Trin. I. V. c. 7. Nomina negativa sunt in eodem ordine, in quo sunt nomina opposita affirmativa, quod ostendit ibi s. Doctor per omnes decem categorias. « Sicut secundum substantiam aio, homo est; sic secundum substantiam nego, cum dico, non homo est; et cum queratur quantus sit, et aio, quadrupedalis est i. e. quatuor pedum, secundum quantitatem aio; qui dicit, non quadrupedalis est, secundum quantitatem negat. » Unde ad rem praesentem: « si substantialiter (praedicatione absoluti) aieren dicendo, *Filius*; substantialiter negarem dicendo, *non Filius*. Quia vero *relative* aio, cum dico, *Filius* est, ad Pa-

trem enim refero; *relative nego*, si dicam, non Filius est, ad parentem enim eandem negationem refero volens ostendere, quod ei parens non sit. At tantumdem valet.... quod dicitur *non genitus*, quantum valet, quod dicitur *non Filius*. Relative autem negamus dicendo, *non Filius*; relative igitur negamus dicendo, *non genitus*. *Ingenitus* porro quid est, nisi *non genitus*? Non ergo receditur a relativo praedicamento, cum *ingenitus* dicitur » Aug. l. c. cf. S. Th. 1. q. 33. a. 4. ad 3.

b) Iam vero negatio in divinis non potest esse negatio perfectionis; sed solum est aliquis noster modus concepiendi id, quod in Deo positivum est et perfectio. Alter tamen atque aliter se habet negatio in ordine absolutorum, et in ordine relationum internarum.

In absolutis negatio exhibet perfectionem absolutam excludendo imperfectionem seu, quod eodem reddit, negando perfectionem defectu ulterioris perfectionis limitatam, cuiusmodi est perfectio creata; adeoque est negatio negationis ac proinde affirmatio perfectionis absolute, quae inadæquate et confuse a nobis concipiatur per comparationem cum perfectionibus limitatis; cuiusmodi attributa sunt *in infinitum*, *creatuum* seu *ingenitum* in significatione absoluta primo loco a nobis indicata, *aeternitas*, *immensitas* etc. (Vide de attributis sic dictis *negativis* Tract. de Deo th. XXI). Absoluta autem de se invicem quoad rem ipsam negari non possunt, quia realiter inter se non distinguuntur. Unde falsum est, si dicatur: in Deo iustitia non est misericordia; quamvis aliis sit conceptus iustitiae et aliis misericordiae, atque ideo dici possit ac debeat: conceptus iustitiae divinae non est conceptus misericordiae divinae.

At relativa sub formali ratione relativorum realiter inter se distinguntur; realiter enim aliis est Pater et aliis Filius, aliis Spiritus Sanctus; unde de se invicem negantur. Pater non est Filius et non Spiritus Sanctus; siue Filius non est Pater et non Spiritus Sanctus etc. Unde cuiquam videri posset, non minus quam notionem *ingeniti*, notiones negativas alias plures ponendas esse, quod Pater non est Filius et non Spiritus Sanctus; Filius non est Pater

nec Spiritus Sanctus; Spiritus Sanctus nec Pater est nec Filius. Verum negationes ita conceptae non aliam exhibent notionem et formalem rationem personae, quam affirmatio, quod est *unus Pater* i. e. hic unus sub formali ratione Patris relatus ad Filium et distinctus a Filio, et sub formali ratione spirantis inclusa in paternitate relatus et distinctus a Spiritu Sancto; pariterque dicendum de Filii relatione ad Patrem et de relatione Spiritus Sancti ad Patrem et Filium. In Filio igitur et Spiritu Sancto praeter has alia nulla reperitur notio ratione distincta, qua utsique personis aliis *per negationem* opponatur; in Filio nempe filiatione h. e. esse genitum atque in filiatione inclusa communis cum Patre spiratio activa; in Spiritu Sancto processio seu esse spiratum, sunt solae formales rationes realiter distinguentes, ut sit aliis et aliis. At in prima persona negatio processus ab alio, qua dicitur *ingenitus* in oppositio ad Filium genitum et ad Spiritum procedentem, habet aliam formalem rationem consideratione mentis distinctam a paternitate et activa spiratione.

Porro ad significacionem illius negationis quod attinet, processio ex principio utique non est imperfectio in Filio et Spiritu Sancto; sed processio esset imperfectio atque adeo negatio et destructio *primae personae Trinitatis*. Unde negatio relationis geniti et procedentis in Patre est affirmatio perfectionis relativa seu personalis, quod sicut Deus essentialiter est *Esse ingenitum* significatione absoluta h. e. *ens a se*, ita *prima persona Trinitatis* est ex interna necessitate naturae *persona a se*, quam hypostaticam perfectionem concipiimus et explicamus negationis originis. « *Pater ingenitus*, non enim est ab aliquo; a se ipso enim habet ut sit, nec eorum quae habet, quidquam ab altero habet; sed ipse potius principium est et causa omnibus, ut sint et naturaliter certo modo sint » Damasc. F.O.I. I. c. 8. cf. alios PP. apud Petav. l. V. c. 5. n. 14. Negatione nobis opus est sicut in aliis conceptibus simplicissimis explicandis, ita et in hoc conceptu *primi et a se subsistentis*. « *Ratio primi* quae simplicissima est, a nobis absque negatione non explicatur. Prima ergo persona in ratione *primi* producentis ad intra

non explicatur nisi per negationem productionis terminatae ad ipsam, et haec negatio est *innascibilitas* » Suarez l. V. c. 10. n. 4.

c) Attamen haec proprietas *ingeniti* non realiter distinguit a paternitate, quod iam ex eo patet, quia non est ibi origo unius ab altero et nulla oppositio. Facile autem potest intelligi, quonodo haec ratio *prima personae Trinitatis* et ideo *persona a se* idem sit sub conceptu minus pleno, quod est paternitas inclusa spiratione sub conceptu pleniora. Quod enim est *prima persona Trinitatis* et ideo *persona a se*, hoc ipso ex insita rei natura est principium reliquarum personarum, h. e. Pater Filii et cum Filio spirator Spiritus Sancti. Hanc connexionem notionum *ingeniti* et *Patris* indicat s. Basilius, et multis vindicat eius germanus s. Gregorius Nyss. I. I. contr. Eunom. (ed. Gretzer p. 136. seqq.), apud quem Basilius ita loquitur: « Qui enim vere (*γένος*) et solus Pater est (modo divino), a nullo est; qui autem a nullo est, *ingenitus* est ». Optime Suarez: « per illam negationem (per *ingenitum*) explicare intendimus *prima personae* dignitatem. Dicimus autem, hanc dignitatem non esse aliam a paternitate ipsa, quae nostro modo concipiendi ex vi sue rationis duo includit. Unum est, quod *per se* seu *a se* sit per immediatam coniunctionem cum essentia (quia absque reali productione personae natura immediate secum affert talem personalitatem), et hoc declaramus per hanc negationem (*ingenitum*). Alterum est esse constitutivam principii generandi, quod *Pater* nominatur » Suarez l. VIII. c. 2. n. 12. cf. l. V. c. 10. n. 2. 4.

Scholion. Ad rei ipsius, et maxime ad modi loquendi declarationem possumus nunc post ea quae dicta sunt, paucis complecti, quae tradi solent comparando *proprietates*, *relationes* et *notiones* divinarum personarum.

Proprium hic non solum opponitur alieno vel superaddito, quo sensu sunt etiam *proprietates* absolutae communes tribus personis (cf. Tract. de Deo th. XXI. n. 3); sed *proprium* in sensu quo nunc loquimur, opponitur *communi*. Sensu igitur strictiori *proprietates* sunt illae rationes formales, quae uni tantum personae convenient, et non sunt

communes pluribus. Sic quatuor erunt proprietates *paternitas*, *innascibilitas*, *filiatio*, *spiratio passiva seu spiratum esse*. S. Th. 1. q. 32. a. 3. Si vero paulo laxius dicatur *proprium*, quod non est commune omnibus tribus personis, etiam *activa spiratio communis Patri ae Filio sed non Spiritu Sancto*, proprietatibus accenseri potest.

Relationes reales sunt quatuor *paternitas*, *filiatio*, *spiratio activa*, *spiratum esse*. Attamen *ingenitum* reductive, ut dici solet, eis adnumerari potest, tum quia est negatio relationis tum quia designat personam, quae in divinis non potest esse nisi relativum S. Th. 1. q. 33. a. 4. ad 3. Itaque omnis proprietas est relatio vel reducitur ad relationem, et vicissim omnis relatio est proprietas sensu saltem laxiori, quod non est aliquid commune omnibus personis. Ratio est evidens, quia quidquid in Deo non ad ordinem relativi sed ad absolutum pertinet, est commune tribus personis.

Notio personarum (*γνώμων*) est character seu formalis ratio, qua nobis *innoscit* persona ut distincta ab aliis. Unde patet, quamvis *notionem* necessario esse *proprietatem* sensu saltem laxiori, et hoc ipso pertinere ad ordinem relativorum; neque enim per id, quod est commune et unum in tribus personis, potest nobis innoscere persona distincta. Quoad numerum *notionum* possemus quidem etiam hic dicere, sensu strictiori esse quatuor tantum notiones sicut quatuor proprietates; *spiratio enim activa eo ipso*, quod est communis Patri et Filio, neque inter se distinguunt nec proinde manifestat has personas ut inter se distinctas. Nihilominus quia per illam relationem hae duae personae licet non inter se, tamen a persona tercia distinguuntur et innoscunt ut ab ea distinctae, theologi omnes etiam illi, qui quatuor tantum numerant *proprietates*, consentiunt, *notiones* esse quinque (cf. Suarez l. V. c. 9. n. 5.).

Supposita itaque distinctione inter sensum strictiorem et minus strictum dicemus cum s. Thoma: « sunt quinque *notiones* in divinis, scilicet *innascibilitas*, *paternitas*, *filiatio*, *communis spiratio*, et *processio*. Harum autem tantum quatuor sunt *relationes*; nam *innascibilitas* non est relatio nisi per reductionem. Quatuor autem tantum *proprietates*

sunt (sensu stricto); nam communis spiratio non est proprietas, quia convenit duabus personis. Tres autem sunt *notiones personales* i. e. *constituentes personas*, scilicet *paternitas, filiatio et processio*. Nam communis spiratio et innascibilitas dicuntur *notiones personarum* non autem *personales* » (1) S. Th. 1. q. 32. a. 3.

Proprietates seu relationes seu notiones constituentes sunt tres, ut superius ostensum est, et modo audivimus a s. Thoma dictum. Aureolus hinc communi et certae doctrinae non nihil adversari videtur, quamvis differentia non sit de ipsa re, sed potius in modo considerandi rem eandem. « *Filiatio*, inquit, non praecise constituit *Fili* personalitatem, quia secundum hoc spiratio activa esset adventitia et extra personalitatem *Fili* tamquam aliquid extrinsecum, et sine quo remaneret persona; ergo impossibile est ponere, quod sola filiatione personaliter distinguatur.... Tam essentia quam activa generatio et similiter activa spiratio ad personalitatem Patris intrinsece concurrunt; generari vero et spirare atque essentia ad personalitatem *Fili*; spirari autem et divina essentia tantum ad personalitatem *Spiritus Sancti* » Aureol. 1. dist. 11. a. 3. In hac doctrina verum quidem illud est, quod a parte rei et secundum pleniorum conceptum paternitas involvit spirationem et esse ingenitum (pariterque plenius concepta filiatio includit spirationem), ut in thesi declaravimus; sed quando formales haec rationes mentis consideratione distinguantur, et tunc queritur, sub quanam ex illis primum concipiamus Patrem et Filium ut personas distinctas; sine dubio respondendum est, ut formaliter rationem Patris concipi paternitatem, quae persona deinde intelligitur simul ut ingenita et spirans *Spiritum Sanctum*; idem die de filiatione comparare ad spirationem. Simpliciter ergo cum S. Th. et iuxta communem consensum

(1) Ut patet, appositum « *personales* notiones » a s. Th. hic sumitur sensu activo, ac si dicerent proprietates *personalitatis* seu, ut Petavins appellat, *substantiae* et substantificae, intelligendo substantiam pro hypothesis (Petav. I. VII. c. 11. n. 13). Ceterum nihil impedit, quoniam notiones et proprietates relativae omnes dicuntur *personales*, ut propriae personarum in oppositione ad perfectiones *essentialia*.

theologorum dicendum est, proprietates *constituentes* esse tres, quas commemoravimus. « Oportet igitur intelligi, quod plurium propriatum seu notionum uni personae convenientium, illa quae procedit (praecedit?) secundum ordinem naturae, personam constitut, aliae vero intelliguntur ut personae iam constitutae inhaerentes. Manifestum est autem, quod innascibilitas non potest esse prima notio Patris.... Communis autem spiratio ordine natrurae praesupponit paternitatem et filiationem, sicut processio amoris processio nem Verbi. Unde nec communis spiratio potest esse prima notio Patris, sed nec *Fili*. Relinquitur ergo, quod prima notio Patris sit paternitas, *Fili* autem filiatio, *Spiritus Sancti* autem Sancti sola processio notio est. Relinquitur igitur, quod tres sunt notiones constituentes personas, scilicet paternitas, filiatio et processio » S. Th. Compend. Theol. (opusc. III. al. II) c. 60.

CAPUT IV.

DISTINCTIOR CONSIDERATIO DIVINARUM PROCESSIONUM
PER INTELLECTUM ET VOLUNTATEM

THESSIS XXVI.

*Modus processionis Verbi per intellectum,
Spiritus Sancti per voluntatem ex Scriptura et Patrum
doctrina demonstratur.*

« Fundamenta ad paucis distinctius concipiendum modum processio-
num ac relationum divinarum in revelatione continentur eo, quod in
Scripturis et in Patrum ac theologorum explicatione doceatur *Filius* seu
Verbum per formalem rationem *intellectus*, *Spiritus Sanctus* per forma-
lem rationem *voluntatis* seu *dilectionis* procedere. »

I. Disertissime in Scripturis et in Patrum omnium do-
ctrina proprius character personalis Dei Filii declaratur, ut
sit *Verbum Patris* ($\delta\lambdaογος$). Verbum autem est sensu pro-
prio non metaphorico, quoniam haec ratio *Verbi* in universa
revelatione exhibetur ut proprium nomen *Fili*, que formaliter
et distinguens eius character designetur (cf. Ruiz disp. 55.
sect. 4.), quamvis utique in comparatione cum verbo in spi-